

במה ללומדי התורה - מודיעין עילית

עומקא דפרשה

- רבי מכבד עשירים
- הפקרת נכסיו
- שער הציון

- תפילה לזכות בעשירות
- עשר בשביל שתתעשר
- עוני בימות המשיח

פר' ויגש - בענייני עוני ועושר
 כס"ד ערש"ק ז' טבת תש"פ

עשר בשביל שתתעשר

הרב יצחק לוי

בתענית (ט). איתא, "עשר תעשר" - עשר בשביל שתתעשר, ובפשטות איירי במעשר **תבואה**, אבל בתוס' הביא שם בשם הספרי דמ'א'ת כל' מרבין אף מעשר כספים, וא"כ גם מעשר **כספים** היו בכלל ברכה דעשירות (וראה בשו"ת תשובה מאהבה (סימן פז) שהאר"ק לבאר כוונת התוס' בשם הספרי, דלא בא לרבות מקרא **חיוב** למעשר כספים, אלא עיקר הריבוי אינו אלא שגם במעשר כספים הובטח עשירות).

וכדברי התוס' בשם הספרי מבואר גם בתנחומא (ראה יח) ובילקוט (תתצג), ועוד. ובילקוט שם אמרו עוד, "אמר הקב"ה עשר את שלי ואני מעשר את שלך", ופירש בזית רענן עשר לשון עושר, כלומר שתתן לעמלי תורה ואני מעשר כו'. ובאו"ז (צדקה סימן יג) כתב, "עשר תעשר... למדנו שמצוה לאדם לעשר את ממונו, וכל מה שמרבה במעשרות מרבה בעושר". [ולגבי מעשר תבואה יש הרבה מקורות שהיא מעשרת, ואכמ"ל].

וכן מבואר בפדר"א (פל"ב), "ויזרע יצחק בארץ ההיא" (בראשית כו, יב), ר' אליעזר אומר, וכי זרע דגן זרע יצחק, חס ושלוש, אלא לקח כל מעשר ממונו וזרע צדקה לעניים ולאביונים, כשם שאנו אומר 'זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד' (הושע י, יב), וכל דבר ודבר שעישר תתן לו הקב"ה מאה שערין של מיני ברכות, שנאמר 'וימצא בשנה ההיא מאה שערים' (בראשית שם), ומבואר שבזכות מעשר **כספים** זכה לעשירות.

וזה לשון הטור (יו"ד רמז), "ואל יעלה בלבו עצה לומר איך אחסר ממוני ליתנו לעניים... ועוד כי הדבר בדוק ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו, אלא אדרבה **תוסיף לו עושר** וכבוד כדכתיב (דה"ב בלא), 'מהחל התרומה לביא בית ה' אכול ושבוע והותר עד לרוב כי ה' ברח את עמו', וכתיב (מלאכי ג) 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בבית ובחוננו נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי עליכם ברכה עד בלי די', ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב 'ובחוננו נא בזאת', והביאו הרמ"א (סימן רמז ס"ד) "הגה: והיא מעשרת (טור)". ובפרישה פי' דדברי הטור [והרמ"א] איירי בנותן מעשר ולא בצדקה בעלמא, ועיין להלן מש"נ בזה.

וכן מצאנו לכמה מגדולי המחברים שכתבו דמעשר כספים מעשרת, וכ"כ השל"ה (מסכת תענית פרק תורה אור אות קיט), לגבי עמוד הצדקה, "...וכן אמרו (שבת קיט), 'עשר תעשר' (דברים יד, כב) בשביל שתתעשר. ונתקיים ביעקב, שאמר 'עשר אעשרנו' (בראשית כה, כב), השפיע לו הקב"ה עושר שלא בטבע, כמו שכתוב (שם לא, י) 'ואשא עיני וארא בחלום והנה העתידים העלים על הצאן עקדים' וגו', וכתיב (שם ל, מ) 'ויתן פני הצאן', עכ"ל. וכ"כ במטה משה (עמוד גמ"ח ח"ב פ"ח), שבילי אמונה (נתיב ז עמוד 156), מנורת המאור (נר ג כלל ז ח"ב פ"ד אות קצב), הגר"א (משלי יח, טז), וכ"ש לפי כל האומרים שבמעשר כספים יש אף הבטחה לעשירות, (ואכ"מ). ולהלן הובא גם מהרא"ש (פר' ראה) דמעש"כ מעשרת.

ובביאור הדרשה ד'עשר בשביל שתתעשר', מצאנו שני אופנים, המהרש"א בלשון ראשון פירש, "ויהי 'תעשר' מלשון עושר". וכן פירש בזית רענן על הילקוט (רמז תתצג, אות לז), שכן אמרו שם, "עשר שתתעשר, אמר הקב"ה עשר את שלי ואני מעשר את שלך", ופירש בזית רענן, 'עשר' מלשון עושר, כלומר שתתן לעמלי תורה ואני מעשר כו'. וע"ע בבן יהוידע.

וראיתי בספר טללי אורות בשם מדרש פליאה, "עשר תעשר", הדא הוא דכתיב (בראשית יג, ט) 'אם השמאל ואמינה ואם הימין ואשמאלה', והכוונה פשוטה, שהרי כאן דרשו חז"ל 'עשר' מלשון עושר, והפכו ש' שמאלית לש' ימנית, ולזה הסמיכו הפסוק 'אם השמאל ואמינה' וכו'. וע"ע בטללי אורות שם, מגלה עמוקות (ראה, אופן השני), וליקוטי בתר ליקוטי בשם ילקוט אליעזר ולחמי תודה, ועוד ספרים.

אך ברבינו חננאל בתענית שם פירש: "עשר תעשר, כלומר עשר כדי שירבה קניינך ותעשר עוד פעמים אחרים", ונמצא שדורש

אם ראוי להתפלל על עושר

הרב אברהם לוי - ר"ב 'עוד יוסף חי'

כידוע שנסיון העושר הוא אחד הנסיונות הגדולים והקשים ביותר, כיצד יתנהג עם העניים, שהרי ממון העניים מופקד בידי העשירים. וכן יש בו נסיונות רבים של גאווה וגסות רוח ועזות מצח, וגם בדו"כ בטל רוב היום מלימוד התורה. ולכן יל"ע האם ראוי להתפלל על עשירות. וכגון בן תורה העוסק בה מתוך הדחק ודקדוקי עניות שמוציאים אותו מן העולם וגורמים לו לעגמת נפש, ותורתו היא תורת דואג, שדואג כיצד יפרע חובותיו, ואיך יגמור את החודש, האם ראוי לו שיתפלל להשי"ת על עשירות, או שזו בקשה מוגזמת, דתפסת מרובה לא תפסת, ודילמא עדיף להתפלל שהשי"ת יתן לו את כל צורכו בריח ולא בצימצום, בגדר לחם לאכול ובגד ללבוש במושגים של דורינו, שיוכל לגמור חודש בחודשו בריוח ולא יצטרך להתגלגל בין גמחי"ם ובבנקים כדי לקחת הלוואות.

וכמובן שכל אדם יש לו לבקש מהשי"ת פרנסה טובה בכבוד בהיתר ובנחת ובא"י קרוב לביתו ולא יצטרך לגלות למרחקים, ולעזוב את ב"ב, ובעיקר שיוכל לעסוק בתורה מתוך קדושה וטהרה ומנוחת הנפש, ונראה פשוט שבקשת עושר לאדם רגיל הוא בגדר נעל שאינה מתאימה למידתו שעלול ליפול מחמתה. ואם בכל זאת רוצה לטעום טעם העושר, יבקש מהשי"ת שהעושר שלו, שיעניק לו עושר שיתאים לו ולבניו עד סוף הדורות, שלא יגיעו הוא או בניו למצב של וישמן ישורון ויבעט ח"ו.

אולם היוצאים מהכלל, הם מנהלי מוסדות התורה שבדורינו, שהוא דור עקבתא דמשיחא, וכבר מובא בסה"ק שבדור עקבתא דמשיחא, ילחם הסט"א וגונדא דיליה בכל כוחם במחזיקי התורה, והנסיונות להחזיק התורה ולומדיה יהיו בגדר מלחמה קבועה של צד הקדושה כנגד צד הטומאה. שכאן יש מקום לומר שראשי המוסדות הנמצאים במצוקה ממונית, שיתפללו למי שהעושר שלו שיזכו לעשירות, והנראה בס"ד שיש לעשות הכל כדי לשרוד בכבוד שיתפלל לעשירות וגם שצדיקי הדור שליט"א יתפללו עליו וגם ילך לקברות צדיקים ויבקש שם מהם שיעתירו עבורו ועבור כל מחזיקי התורה.

ולא זו בלבד, אלא שגם כלל לומדי התורה והתלמידי חכמים דבכל אתר ואתר, הקדושים והטהורים שעוסקים בתורה מתוך חירוף נפש ומשחירים עצמם עליה, יש להם לבקש ולהתחנן על הכלל והפרט על מחזיקי התורה ועל ראשי המוסדות שלא יחסר להם כלום, דכל המתפלל על חבירו נענה תחילה. והשי"ת לא יעזבם ולא יטשם, וכמו שכתוב בפס' שאומרים בסוף ברכת המזון, "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם", דאע"פ שכלתה פרוטה מן הכיס, עכ"ז רואים בחוש שבואר עולם שומר על כל לומדי התורה בכל מקומות מושבותיהם, בשמירה עליונה, שיש מנהיג לעולם, והתורה הקדושה פורחת בכל עוזה ותפארתה בעולם כולו.

ואשר על כן אין להתניאש חלילה, אלא צריכים ראשי הכוללים והמוסדות להתאמץ ולהתאזר בגבורה ולבקש רחמים גדולים לעשות הכל למען התורה הקדושה ולא להתניאש ח"ו, כמו שמעתי מצדיקי הדור שליט"א, שיש להתאמץ ולשרוד כיון שאנו לקראת סוף המערכה בעזה"י, שבע יפול צדיק וקם, וגם במצב שלא נראית תקוה, ישתדל להחזיק באמונת אבותינו הקדושים זיע"א, שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ייתאש מן הרחמים. ואיתא בגמ' נדה ע"ב מה יעשה אדם ויתעשר, ומסקנת הגמ' שיעשה השתדלות, וגם יבקש רחמים ממי שהעושר שלו שנא' לי הכסף ולי זהב.

וכל המתפלל ומבקש על עשירות, יתפלל שיזכה לעשירות כשרה, שאין בה סרך איסור ח"ו, וכדאיתא במדרש רבה, (במדבר כב), על קורח והמן הרשע שהיו מעשירי העולם, הגדולים ביותר, ונאבדו מן

עניות בימות המשיח

הרב יצחק לסיצין

א. בברכות לד: ובסנהדרין צט. ארחב"א אריו"ח כל הנביאים כולן לא נתנבאו [הטובות והנחמות (רש"י)] אלא לימות המשיח אבל לעוה"ב עין לא ראתה אלקים זולתך וגו', ופליגא דשמואל דאמר דשמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד. [פרש"י (פסחים סח). דלשמואל ימות המשיח אין משתנין משל עכשיו]. שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.

הרמב"ם בפ"ט מתשובה ה"ב ופי"ב ממלכים ה"ב כתב את דברי שמואל. ובפ"ח מתשובה ה"ז כתב את דברי רחב"א. ונתקשו בזה בכס"מ ולח"מ בפ"ח מתשובה איך פסק כתרומתו והוא בגמ' מפורש דפליג. וגם בפה"מ בפ' חלק (ד"ה ועתה אחל) הביא את ד' שניהם, וצ"ע.

ב. בשבת קנא: תניא רשב"א אומר וכו' ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, [פרש"י לא דבר לזכות בו שכולם עשירים, ולא חובה לאמץ לב ולקפוץ יד]. ופליגא דשמואל דא"ש אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד שנא' כי לא יחדל אביון וגו'. וצ"ב מהו דקאמר דברייתא פליגא אדשמואל, ולא מותיב מברייתא אדשמואל. וכך קשה שם בדף סג. דקתני תניא אמרו לו לר' אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו [סיף ורומח] מפני מה הן בטלין לימות המשיח וכו' ופליגא דשמואל וכו'. וכתב הרש"ש שם דמשום שאינו בדבר הלכה לכך לא מקשה. וצ"ב.

ג. ועי' בהגר"א [שבהוצ' פרנקל פ"ב ממלכים] שרחב"א ושמואל באמת לא פליגי, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים הם, כי ב' ימות"מ הם, דמתחילת האלף החמישי היינו ימות משיח בן יוסף שאם זכו אחישנה ואז אין אלא שעבוד גלויות שאמר שמואל. ובאלף השישי כשיבוא זמן בעתה יתקיים ובלע המות לנצח, ולא ישא גוי אל גוי חרב. וגר זאב עם כבש, ויחדל אביון וכל יעודי הנביאים. עכ"ד. וצ"ב א"כ מ"ט בגמ' קתני ופליגא אדשמואל.

ונל"פ כוונת הגר"א דפולגת חכמים (בשבת סג.) ורשב"א (שם קנא:) ורחב"א אדשמואל היא רק למה קורין ימות המשיח סתמא, דשמואל נוקט דימות"מ סתמא הם באחישנה, ואיך נקטי דימות"מ סתמא הם ה"בעתה". ולכך קאמר הגמ' רק "ופליגא אדשמואל" ואין מה לאותוביה, כי מודו זל"ז במציאות שתהיה. וא"ש הרמב"ם שהביא ד' שניהם כי הכל אמת.

ד. באהבת יהונתן (להגרי"א אייבישץ ז"ל, הפטרת עקב ד"ה וידעת) כתב שבימות המשיח, לצדיקים ישתנה הטבע והיה כל טוב שאחז"ל שאשה תלד בכל יום (שבת ל:). בלא צער לידה, ומי ילכו כגדולים בלא הנקה וצער גדול. ומש"כ והיו שרותיהם מניקותין הוא לרשעים שהאמינו שיבוא הגואל צדק ולא היו צדיקים בתכלית השלימות, ויזכו ליגאל בזכות האמונה ולהם יהיה כדאמר שמואל שלא יהיה הפרש אלא שעבוד מלכויות. עכ"ד.

ולדבריו שמודה שמואל שבאותו זמן שאמר עליו שישתנה רק שעבוד מלכויות, לצדיקים כן ישתנה הטבע. לכא' אמאי קאמר הגמ' דפליגי אדשמואל, נימא שהתנאים ורחב"א דיברו על הצדיקים שבאותו זמן. וי"ל דמש"א חכמים קשת ורומח בטלים לימות"מ, לשמואל אינו, כי מדאיכא מקצתן שאצלם עולם כמנהגו נוהג, ודאי גם אצל אוה"ע עולם כמנהגו נוהג בחשש מלחמות. וכן מש"א רשב"א ימים שאין בהם זכות צדקה כי כולם עשירים, לשמואל אינו, כי יהיו אביונים ליתן להם צדקה. וכן והיה אור הלבנה כאור החמה, כיון שהם אחד לכל העולם, לשמואל אי"ז בימות"מ. וצ"ל כהגר"א דב' ימות"מ הם.

ה. בהגש"פ כתב אבודרהם כל דכפין וכו' ואח"כ ידבר על לבם ואומר להם לא תבושו אם אתם סמוכים על שלחן אחרים, לשנה הבאה יבא המשיח ונהיה אנחנו ואתם משוחררים. ע"כ. וצ"ב והא אין ידיעה שה"בעתה" יהיה השנה, אלא מקוים לאחישנה, ואז הרי לא יחדל אביון ג"כ. וכי כל דכפין הוא ודאי מהצדיקים השלמים שישתנה הטבע אצלם גם באחישנה כהגר"א.

בתהלים נב, כ-כא הטיבה ברצונך את ציון וגו' אז יעלו על מזבחך פרים, פי' מהר"א אשכנזי ז"ל (הובא במקדש מעט) אחר שהתפלל שיטיב ברצונו את ציון, שישפיע עליהם טובה, אמר שאז לא יהיה קרבן עולה ויורד להביא מנחת סולת, כי כולם תשיג ידם להביא פרים. עכ"ד. וגם בזה צ"ב כנ"ל, כי תפילה באה לאחישנה ולא יחדל אביון.

וי"ל כמש"כ הרמב"ם בפ' חלק הנ"ל בדברי שמואל שיהיו בימות"מ עשירים ואביונים גבורים וחלשים "כנגד זולתם", אבל באותם בימים יהיה נקל מאד על בנ"א למצוא מחייתם עד שבעמל מעט שיעמול האדם יגיע לתועלת גדול, וזש"א עתידה א"י להוציא גלוסקאות וכלי מילת. ע"כ. ומ"מ מי שנגזר עליו אביונות יהיה כך כבחוה"ל שאפי' ה' אדם יחידי בעולם לא היה לו כלום יותר ממה שעכשיו כפי הגזירה, ומ"מ יש לתלות שלא יצטרכו להסמך על שלחן אחרים לליל פסח ותשיג ידם פרים לחטאת. ומיקרי שלא יחדל אביון ביחס לעשירים.

רבי מכבד עשירים

הרב משה אליעזר ואכטפוגל

עירובין פו ע"א רבי מכבד עשירים כדדרש רבא בר מרי (תהלים ס"א) "יש בעולם לפני אלהים חסד ואמת מן ינצרהו" אימתי יש בעולם לפני אלהים בזמן שחסד ואמת מן ינצרהו פירש רש"י אימתי יש בעולם - בזמן שיש בו עשירים, שגומלין ומזמנין מזונות (מן) לעניים, והם ינצרוהו (ישמרו את העולם).

והנה יש לעיין לפי זה למה דוקא היה מכבד עשירים למה לא כתוב שהיה מכבד כל בעל חסד גם בעלי חסדים בגופן, והרי עולם חסד יבנה על ידי כל סוגי החסד אפילו שאינם בעלי חסד בממונן.

ויתכן להסביר על פי דברי רש"י ב"מ לה ע"א (ד"ה לוח) שכתב "אם לא שאדם נאמן וישר הוא - לא היו מעשרין אותו מן השמים." דהיינו שהעשירות שנתנו לו מן השמים סימן לכך למעלותיו ולכן צריך לכבדו, (וכמובן מדובר רק בעשיר שבאמת עושה חסד עם ממונו, כי לא מספיק סימן לכבדו אלא צריכים סיבה לכבדו).

ובדרך צחות אפשר להוסיף שרבי מכבד עשירים, מכבד מלשון "כיבדתי הבית", שהיה מתרים העשירים לצדקות ומנקה להם את הכיסים. עוד אפשר לומר בדרך צחות שהעשירים הם בדרך כלל עמי הארץ ומשום כך אנשים בזויים ולכן אמרו חז"ל ש"רבי מכבד עשירים" שרבי שזכה לשני שולחנות, שעם העושר עסק בתורה, מציאות זה של רבי מכבד עשירים, שמראה שלא כל העשירים עמי ארצות. עוד אפשר לומר שרבי שהיה עשיר, רק הוא יכול לכבד עשירים, כי עניים המכבדים את העשירים נראה הדבר כחנופה עבור לקבל כסף, ואין זה כבוד באמת, ורק רבי, שהיה עשיר, רק הוא יכול לכבד אותם באמת, כי רואים שאין זה חנופה סתם כי אין לו צורך בכספים

ורק בא הכבוד מכח התורה של רבי, התורה המחייבת לכבדם מחמת מעלת החסד, ואין כבוד אלא תורה.

« המשך מעמ' 1 »

העולם כיון שעושרם לא היה כשר, וממילא זה גרם להם להתגאות וכו' זה בעצם נתן פתח לקורח לחלוק על משה רבינו, וכן המן הרשע שירדוף את מרדכי היהודי.

סוף דבר, שיש להתפלל שיהיו מזונותיו בריוח וכו', ולא יגיע ח"ו לעניות וחרפת רעב, ושלא יזדקק לבריות, ושתמיד לא יחסר לו מומן לפרנס את עצמו ובני ביתו בכבוד ויוכל לעזור לאחרים ולשמחם, דזה גם בכלל עשירות וגם מה שזוכה לבריאות שאין לך עשיר יותר מזה ועשיר ר"ת ע"י - עיניים ש' - שיניים י' - ידיים ר': רגליים, דיש כמה דרגות בעשירות, אולם ישנו מצב אמצעי שזכה לעשירות ממונית, אבל אינו עשיר מופלג, גם בזה יש לו להתפלל שתשרה ברכה בממונו זה, וכדי שלא יכשל בגאווה ועזות מצח, יעשה לו רב ויסתלק מהספק, וינהג בכל ע"פ דעת תורה, ויפריש מעשר כפי העושר שחננו השי"ת, דאם לא כן יאבד את כל מה שיש לו, כפי שמצינו בבת נקדימון בן גוריון (כתובות סו:). ומ"מ לא כדאי ולא מומלץ להתפלל על עשירות מופלגת, כיון שבדרך כלל היא מכשול גדול לבעליה, ואם בכל זאת זיכהו השי"ת לעשירות מופלגת מאוד, כמתנת שמים בגדר העושר והכבוד מלפניו. יהיה צמוד לצדיקי וגדולי הדור שליט"א כדי שידע איך להתנהג עם עושרו המופלג, וכל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל, ויזכה בזכות זה שהוא ובניו עד סוף הדורות לשני שולחנות בעוה"ז ובבא, וכידוע בשם מרן החיד"א שהביאו הרב פלא יועץ ערך עשירות עשיר, ר"ת י:ישפיל - ע: עצמו ש:שתקותו ר: רימה. וכתב הפלא יועץ, שאדם שחננו השי"ת עושר ונכסים, ימנה גבאי צדקה נאמנים שיחלקו עבורו צדקה כדי שיהיה פנוי ללימוד התורה ולא יכניס עצמו לסכנת דרכים להרבות עושרו, כי מה יתרון לאדם בעמלו שיעמול ומה בצע שחננו ה' עושר ונכסים, אם חיי צער יחיה, ובתורה לא יהיה עמל, ולכן יבחר לו לשמוח בחלקו ולהנות מעושרו כברכת ה' אשר נתן, ומתן אדם ירחיב לו בזה ובבא ויהיה עושר שמור לבעליו לטובתו לגופו ונשמתו אכ"ר.

לע"נ מו"א ר' יצחק בן רחל ז"ל
מ"א מרינה בת מטילדה ע"ה
אחי ראובן בן מרינה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

שער הליון

מרבח נכסים

תנן באבות (בז), מרבח נכסים מרבח דאגה, ופ"ה הר"ב שמואל יגלוהו או שמואל יבואו עליו לסטים ויהרגוהו. וכתב בקהלת (היא), והשבע לעשיר אינו מניח לו לישון, ופ"ה במדרש פס"ז שמי שיש לו נכסים הרבה ודואג על נכסיו, אינו מניח לו לישון. וכן אמרו רז"ל מרבח נכסים מרבח דאגה.

ובמלבי"ם על הפס' בתהלים (היג) "כי אתה תברך צדיק ה' כצנה רצון תעטרנו" כ' לפרש שכאשר הברכה היא מה' לבדו דהיינו שהברכה השגחית ולא טבעית, אז - כצנה רצון תעטרנו, כי רק ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. משא"כ בברכה טבעית שיתעצב בעליה לשמור נכסיו ולהגן עליהם, אבל **לברכת ה' תתלווה השמירה מאיתו**, וכמ"ש "יברכך ה' וישמרך", וממילא לא יוסיף עצב עמה רק שובע רצון ע"י שיעטרהו כצנה לשמרו מכל פגע.

ועי' מהרש"א הוריות (י): שפ"י מרבח נכסים מרבח דאגה לעסוק בהם ואין לו פנאי לעסוק בתורה.

וכ' בבבא בתרא (דרוש ט) **שאינו העושר מכוון למלא האדם אוצרותיו ולקבוצ על יד לעצמו**, כי עושר זה יוסיף עצב עמו ומרבה דאגה כי לא יבטח בשמירתו. אלא העיקר בו להוציא ממונו לצרכי שמים, ולצדקה... ובהוצאה כזו יש לו חלק קיים ובטוח, בו ישמח ויגיל. וכ' דלפ"ז מ"ש חז"ל "איזהו עשיר השמח בחלקו" הוא סימן, שלא ייקרא עשיר אלא מי שחלקו המגיע לו יגרום לו שמחה בלי עצבות, והוא המהנה עניים ממנו.

אוהב כסף לא ישבע

נאמר בקהלת (ה, ט) אוהב כסף לא ישבע כסף, ופ"ה ר"א בן הרמב"ם (שם) דהיינו שהוא דבר שאין לו קצבה, וכ' בשם אביו, "שאם כלתה נפשך שיהיו כליך כלי כסף, זכור שכלי זהב נאים מהם, ויש שעושים אותם מבדולח". ולכן חובת ההסתפקות מחוייבת לכל בר דעת כי היא העושר האמיתי.

ובמסילת ישרים פ"א כ' שהחמדה והתאוה מייגעת לב האדם **עד יום מותו**, וכמאמרם ז"ל (קה"ר א) אין אדם מת וחצי תאוותו בידו.

וכ' הרשב"ץ (מגן אבות ד, א) **שהגדרת העושר היא שימצא האדם די מחסורו**, שאם עינו רחבה ויש לו ככרי כסף ועדיין הוא נבהל להון, אינו עשיר, כי הוא חסר מה שמתאוה, ומה שיש לו, הרי הוא כאילו אינו, כיון שלא הספיק לו וטורח להוסיף יותר, ואין **לך עני יותר גדול מזה**. (וע"ע לק').

ועי' בגמ' תמיד (לב): שאלכסנדרוס מוקדון קיבל גולגולתא, וי"ג גולגולתא, והיינו עין, ושקל נגדה כל זהב וכסף שיש לו ולא הכריעו אותה. ואמרו לו רבנן שהיא גולגולת של אדם בשר ודם שלא ישבע לעולם לפיכך משקלה כ"כ שכל כסף וזהב היא מושכת אליה. וכשלקח מעט עפר וכיסה אותה שלא תוכל לראות מיד שבעה ונשקלה. ופ"ה רגמ"ה שהוא כיון שאדם מת ומכוסה בעפר אינו רואה, אינו חומד.

ועי' דעת תורה פר' כי תשא (עמ' שכח) שמנפשו הרחבה של בלעם למדנו שכל סוד היצר הוא החסרון והרעב, ולעולם לא יתמלא [ולכן משביעו רעב].

עושר הוא הסתפקות

מידת תלמידיו של אברהם אינו עין טובה, ופ"ה הרמב"ם שהיא ההסתפקות, וכ"כ הר"ב **מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים**. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סודם אם מחוט ועד שרון נעל ואם אקח מכל אשר לך.

ומדה זו נזכרת בתלמידי ריב"ז (אבות ב,ט), שאמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם, ור' אליעזר אומר עין טובה. ופ"ה הרמב"ם שהיא **ההסתפקות במה שיש לאדם והיא ממעלות המדות**.

וכ"כ בשמונה פרקים (פ"ז) בבבא מ"ש (נדרים לח). לגבי נביא, שאין השכינה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר. **ש'עשיר' אינו בעל ממון רב**, אלא היא ממעלות המידות, דהיינו ההסתפקות, לפי שחז"ל קראו **למסתפק בחלקו 'עשיר'**, כמו שאמרו באבות בגדר העשיר שהוא השמח בחלקו, "כלומר שהוא מסתפק במה שהמציא לו הזמן, ואינו מצטער על מה שלא המציא לו". (ובהל' יסוה"ת פ"ז בתנאי הנביא לא הזכיר כלל עשיר, ועי' שלמי נדרים שם).

ור"א בן הרמב"ם במספיק לעובדי ה' (פרק ההסתפקות) כתב שעיקר ההסתפקות שלא תהיה הנפש תלויה בתענוגות העולם ולא תשאף לדבר שאינו בגדר ההכרח. ויהיה האדם שמח בחלקו מקניני העוה"ז ולא יהיה בהול ולהוט להוסיף עליהם.

כתיב בקהלת (ו, ב) "איש אשר יתן לו האלקים עושר וכבוד ונכסים... ולא ישליטנו האלקים לאכול ממנו". וביאר הכלי יקר (חיי שרה כד,ב), שנאמר על מי שאינו שמח בחלקו ומצפה תמיד שיתן לו ה' עוד, שעינו רעה בשלו.

שער הליון

שמחה בחלקו

תנן באבות (פ"ד א) בן זומא אומר **איזהו עשיר השמח בחלקו**. ופירש"י שיש לו חירות נפש ולב טוב באותו חלק שהקב"ה מזמין לו, בין טוב בין רע בין רב בין מעט, ואינו מצטער להיות רודף ולהוט לאצור ולקנות יותר מחלקו.

ובמגן אבות (שם) כ' שכיון שהעושר נמדד לפי סיפוק מחסורו, נמצא שהשמח בחלקו אינו חסר כלום, ואין לך עשיר גדול יותר ממנו, ומי שאינו שמח בחלקו, אפילו יש לו ממון הרבה, הרי הוא עני.

ועי' צל"ח (ברכות ד): בבבא מ"ש "פ"תח את ידך ומשביע לכל חי רצון", דענין משביע רצון, נאמר כלפי מי שמזונותיו מצומצמים בדוחק ובעוני, שהקב"ה **חונן לו דעה לשמחו בחלקו**, ודקדק בגמ' (ברכות יז): שרבי חנינא די לו בקב חרובין, שלא אמרו שאין לו אלא קב חרובין, אלא 'די לו', שהיה לו בזה די והותר, וקיבל זה ברצון כאדם שיש לו די כל צרכו.

עי' מש"ח בפר' כי תבא (כח,מז) שאוה"ע שמחים מרוב כל, אבל האמת שצריך לחיות בהסתפקות, והשמחה היא מטוב לב ע"י ששמח בחלקו, ונרמז בפס' (שם כו,יא) "שמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך", שזה צריך להיות השמחה, כיון שה' נתן לו, ודאי מצא חן בעיניו והגון לפניו, ועל זה ישמח!

דרכה של תורה בהסתפקות במועט

א"ל בתנא"ר (פ"ג) אמרו כל ת"ח שמרבה בעסק התורה ואינו מתפרנס הרבה סימן יפה לו, ואם תאמר אם הקב"ה אוהב תורתו למה אינו מעשרו, הוי אומר שאם יעשיר יפסע מדברי תורה.

ותנינן באבות פרק קנין תורה (ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וכו' אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. וכ' החת"ס (תו"מ שמות) שהמקור הוא משבת לוי שיחדם הקב"ה שלא יתעסקו בשום עבודה אלא רק בתורת ה' ועבודתו, וניתן להם מעשר דגן תירוש ויצהר, שהם ההכרח לאדם לחם יין ושמן, ולא משאר מינים שאפשר לחיות בלעדיהם דלעוסק תורה אין ראוי להתעדר ויקבלו עליהם להסתפק במועט.

אכן פ"ה המפר' דאין משמעות המשנה שזו הדרך היחידה להגיע לתורה, וגם א"צ לענות נפשו, שהרי מצינו כמה חכמים שעסקו בתורה מתוך עשירות והרחבה, אלא שאפ"י כשיש רק פת במלח ומים במשורה עכ"ז תחיה חיי צער אלו ותעמול בתורה ואל תבקש מותרות. (עי' מאירי). וכ' החת"ס בדרשות (ח"ב רפא) עפ"י הגמ' בתענית (ז). דכשם שאין היין מתקיים בכלי זהב כך התורה מתקיימת דוקא בכלי מכוער, דמשו"כ בדרך הטבע מי שמתלבש בבגדי שש ורקמה אין ד"ת מתקיימים בו.

ועי' במהר"ל (דרך חיים) שלעשיר אין ענין שיאכל פת במלח, כיון שאין לתורה צורך בזה, אלא ממתית עצמו במה שמניח עשרו וכל עסקיו בשביל התורה. אך במדרש שמואל פ"ה שגם העשיר לא ירגיל עצמו בתענוגים.

ועי' רוח חיים (ו,ד) דדרכה של תורה פת במלח כיון שאם יתאוה תענוגי עולם יהיה טרוד בהם כל הימים ותורתו מתי נעשית. (ועי' שבת קמז:). וכתב רבינו יונה באבות (ד,א) איזהו עשיר השמח בחלקו, האומר די לי בחלקי אחר שאני יכול לפרנס עצמי ולעסוק בתורה ומה לי ולממון אחר, אך להיות לי עד כדי צרכי ולקיים את דברי ה'.

ואי' בנדרים (פא). הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה, ופ"ה הר"ן **שאינו להם עסק אחר**, ועוד שדעתם שפלה עליהם.

כבוד לעשירים

עי' בעירובין פה: שרבי פינה מקום חשוב בביהמ"ד לבן עשירים, ושם (פו). אי' רבי מכבד עשירים רבי עקיבא מכבד עשירים, כדדרש רבא בר מרי ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן יצרהו, אימתי בזמן שחסד ואמת מן יצרהו. ומהלימוד מבואר שמעלתם לא מפני עצם העושר, אלא מפני החסד ואמת שעושה ע"י העושר. וכמ"ש רש"י שם בזמן שיש בו עשירים, שגומלין ומזמנין מזונות לעניים. (ועי' בגליון הש"ס לרעק"א שם, מ"ש מהמהררי"ל).

וכ' החת"ס (גיטין נט). שכ"ז נאמר לגבי כבוד ת"ח בביהמ"ד, שמושיבים כל תלמיד לפי חכמתו, ואם היו שוין בחכמה הלכו אחר יחוס. ור"ע ורבי חידשו שכששוין בחכמה ויחוס, יש מעלה לעושר להקדימו בכבוד.

והאר"י (הביאו החיד"א בפני דוד פר' ויצא) ביאר שהעושר הוא שפע היורד מלמעלה ולכן רבי היה מכבד את העשירים שהם נשפעים שפע ברכה מן השמים. (ועי' רש"י ב"מ לה.).

ויסוד דבריו מצינו באגרת הרמב"ן שכתב בהנהגת מדת הענוה "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם עשיר אם חכם הוא, עליך לכבדו". וביארו (עי' בקצש"ע ס' כט א"ג) שהוא מפני שהש"ת נתן לו עושר, מסתמא ראוי הוא לכך.

דרושים חברותות:

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמיש	בית אבא / גמיש	בוקר - צהריים	0506-213-659
גפ"ת	רח' אור החיים והאזור	9.00-10.30	0527-651-483
מסכת סוכה	בהמ"ד שאג"א / גמיש	בוקר (כשעה)	0527-150-519
מסכת סוכה	נאות שמחה	10.00-12.00	0548-468-589
דף היומי	נאות הפסגה	6.30-7.30	0533-178-993
מסכתות ישיבתיות בעיון קל	נאות הפסגה	10.00-11.00	0504-156-695
מסכת ראש השנה	רח' שדי חמד ביהמ"ד יוצאי חברון	17.00-19.00	0548-481-009
מסגרת 'ישיבה על קברו'	כולל רצופות		0527-614-765
למסור שיעור דף היומי	בהכ"נ אהל תורה ריה"נ	22.15 / 6.00	0527-614-765
מסכת יומא	גמיש	אחה"צ	0527-183-837
גמרא גמיש, יסודי	גמיש	17.00-19.00	08-6499668
גמיש	גמיש	6 שעות רצוף	052-7177760

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: **0533-15-46-95** והשאר הודעתך

הפקרת כל נכסיו

הרב אהרן הכהן פרידמן

יש לדון האם מותר לאדם להפקיר את נכסיו ולהיות עני. ובפשוטו אין לו לאדם לעשות כך, שהרי גם למצוה עוברת ההלכה היא שא"צ להוציא יותר מחומש, ומבואר בראב"ד הטעם שלא יעני ועוני כמיתה, ונראה כוונתו שבמצב של עוני יש רמה מסוימת שזה יכול לבוא לפיקו"נ, וע"כ גם למצוה עוברת א"צ להוציא יותר מחומש. ור' ערכין כח' א' דעת ר"א בן עזריה שגם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, ולפ"ז יל"ע במה שמצינו כמה פעמים בש"ס דינים הנובעים מכך ש"אי בעי מפקר להו לנכסיה", ולכאורה הרי מתבאר שאסור לו לאדם להפקיר את כל נכסיו, ואפשר שא"ז בגדר איסור גמור, אלא יותר הנהגה ראויה, א"נ שאי בעי מפקר ליה לנכסיה בפני אוהביו, שידוע שלא יקחו את מה שהפקיר, ונמצא שאף שיש כאן דין הפקר, למעשה לא יהיה עני כתוצאה מההפקר הזה.

תגובות לגליון הנוכה

במה שכתב הרב **משה חיים לייטער** הנני להוסיף, הא שרק הנשים נהגו שלא לעשות מלאכה הוא פשוט כיון שהנס נעשה על ידיהם לכן קיבלו אותו יותר ליו"ט שנמנעין מלעשות מלאכה בעת הדלקת הנרות, ועוד כיון שהם אינם מדליקין בעצמן רק יוצאים מבעליהם לכן קבלו מנהג זה, ועוד כיון שהם עושים מלאכות הבית לכן עליהם חששו שלא יהנו מהנרות. והא שכתב רבינו אפרים טעם שנהגו למנוע ממלאכה כיון שלא עזרו בעון העגל, אינו חידוש כל כך, כי גם מה שידוע שמפני כן אין עושות מלאכה בר"ח צריך ביאור איזה שייכות יש ר"ח להעגל.

מה ששאל הרב **פינחס צבי הכהן לוי** איך הביאו השמן בשבת, צריכים לומר שהיה ע"פ דרכי היתר והלכו דרך עיר וכדומה וע"י מסירה אחד לחבירו.

הרב **ש. ציון** שאל למה נקט הש"ע קודם שיש להזכיר תנוכה בברכת המזון לפני הזכרתו בתפילה, י"ל כיון שהזכרתו בברכת המזון היתה איבעיא בגמרא, לכן נקטוהו מקודם שזה יותר חידוש, ועוד כי הצבור התפללו ערבית לפני הלילה ואז היחיד שעדיין לא התפלל והולך לאכול נגור אחריהם כמבואר במ"ב סימן תכ"ד, ואז הוא מזכיר קודם בברכת המזון ואח"כ בתפילה.

הרב דוד אריה שלינגר

עשר בשביל שתתעשר

« המושך מעמ' 1:

'עשר תעשר' עם ש' שמלית ושניהם מלשון **מעשר**. וכן במהרש"א שם, "א"נ מלשון **מעשר**, וה"ק 'עשר', תן מעשר משלך ותזכה בזה לעשר עוד את שלך", עכ"ל. וכע"ז איתא ברבינו בחיי (דברים יד, כג) וז"ל: "ואמרו במסכת תענית (ט). 'עשר תעשר', א"ר יוחנן עשר בשביל שתתעשר. והנה אין בלשון הכתוב לשון עושר כי שני השינין סבולתהן, אבל ר' יוחנן היה מפרש כן, עשר בשביל שתעשר ממנו שנים רבות, וזהו העושר, כן כתב הראב"ד ז"ל שם בפירושו, עכ"ל. וכ"כ בחיד"א בחומת אנך (פרשת ראה) ובמראית העין (תענית ט). בשם הראב"ד, והכח כן מזה שלא אמרה הגמ' "אל תקרי וכו", וכ"כ אחי המהר"ל בספר אגרת הטויל (חלק הדרוש אות ע) בשם הרשב"א, ובספר אמת ליעקב. וכע"ז כתב בפנינים משולחן הגר"א, שא"א לפרש 'עשר תעשר' אפילו מאה פעמים וכמו שפירשו לענין 'השב תשיבם' אפילו מאה פעמים, דהרי אסור לבזבז יותר מחומש, וע"כ הכוונה הוא שיתעשר, וע"י כך יוכל להפריש מעשר אפילו מאה פעמים, כל שנה מהריוח שלה. וכע"ז כתב בס' זרע שמשון (פרשת ראה), ודקדק כן, שהרי בכ"מ שדרשינן כפל הלשון יש אפשרות לקיים הדבר תיכף ומיד ב' פעמים, משא"כ כאן לא שייך לעשר שוב רק בשנה הבאה. והוסיף לפרש לפ"ז מה שנאמר 'שנה שנה', כי הברכה תחול מיד בשנה זו שמפריש, דאם הברכה לא תבא מיד ל"ש בזה נסיון.

אך כל הפירוש הזה צ"ב, דלפ"ז היה לגמ' לומר "עשר בשביל שתעשר", ומזה שאמרו "עשר בשביל שתתעשר", מוכח שהדרשה היא מלשון **עושר**. וצריך לומר דכוונתם ע"ד דברי הגר"א הנ"ל, דכוונת הפסוק הוא שתוכל לעשר פעם נוספת, וחז"ל פירשו שע"כ צריך להתעשר כדי שיוכל לעשות כן, ושו"ר שכ"כ במראית העין בשם הראב"ד. [וע"ע בפנינים משולחן הגר"א ענין יקר, שהנגינה על תיבת "תעשר" היא זקף קטן, לרמז למש"א חז"ל עשר בשביל שתתעשר, כי ע"י המעשר יש זקיפת המדרגה מקטנות לגדלות].

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

ויחי - יששכר וזבולון
שמות - חיוב האם במילה וחינוך
וארא - יו"כ קטן

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: a740700@gmail.com

באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בצירוף הוצ' הקלדה (10 ש' לעמ')

מודעה רבא

במסגרת השיעור השבועי הקבוע בשו"ע בעיון

הנמסר ע"י הרה"ג ר' **אברהם יצחק אולמן** שליט"א

ממשיכים בלימוד שו"ע

אהע"ז סי' סב סעיף ח

דיני שבע ברכות

השיעור מתקיים מדי יום ב' בשעה 7:40 בערב

בביהמ"ד מאור חיים רח' נתיה"מ 2

בברכת התורה

לתרומות בכרטיס אשראי במכשיר "נדרים פלוס"

בספריית בית יוסף וכן בכל המכשירים
בתפריט קופות נוספות: עומקא דפרשה

או בטלפון: 03-76-3-0585 "נדרים פון" שלוחה 74 [ע"ד]